

A híres canadai telepítő, aki gróf Eszterházy Pálnak nevezte magát, még ma is intenzív kutatás tárgya, éppen azért, mert származását és igazi nevét még ma is homály fedi. Egyetlen dolog bizonyosnak látszik felőle: az, hogy az Eszterházyakhoz semmi köze sem volt, az arisztokrata nevet csak úgy "felvette". Egy régebbi cikkemben foglalkoztam vele, megemlítettem, hogy valódi nevét kutatva három név között válogathatunk. Az egyik Papp Ker. János, a másik Sarlay Pál és a harmadik: Grünspan Izidor.

Vasváry Ödön

A legrégebben gyanított név a Papp Jánosé. Bárki állította, hogy emberünket így hívták, bizonyítására sohasem került sor. Hasonlóképpen a Grünspan Izidor névre sincsen bizonyíték. Ezt a nevet Pásztor Árpád, egy régi világutazó újságíró vetette bele a vitába, anélkül azonban, hogy egyetlen sor bizonyítékot is állított volna melléje. Így ennek a két névnek valódisága áll a leggyengébb lábon.

Másképpen áll a dolog a Sarlay Pál névvel. Egy ilyen nevű ember csakugyan létezett és szerepelt is a magyar életben, bár a rekord nem valami dicsekedésre méltó. Ez a Sarlay mint 48-as honvéd kezdte el pályafutását, illetve előbb takácslegény volt. Ezeket tudjuk felőle:

Már 1850-ben Györmegyében kezdett szélhámoskodni, mint "Petőfi Sándor", akit abban az időben természetesen rejtegetni kellett. Sikeresült gróf Zsigray Lászlónét is elámitania, aki hosszabb ideig rejtegette és segítette. Utána a környék református lelkészeinél járt hasonló mesével, de mikor gyanakodni kezdtek rá, abban hagyta és szülőfalujában húzódott meg.

1857-ben bukkant fel újra, Rónay Jácint, Benedekrendi tudós szerzetes, akinek hazafias magatartása miatt szintén külföldre kellett menekülnie, ír róla. Rónay Londonban találkozott Sarlayval, aki akkor már az ottani magyar emigránsok között szélhámoskodott. Két magyar hölgy, özv. Benkőné és leánya, Gál Sándorné barátságába hizelegte magát, mint "Petőfi". A hölgyek tudták, hogy Rónay ismerte Petőfit, s nagy meglepetésként mutatták be neki ezt a Sarlayt. Rónay maga írja le a találkozást:

"Gróf Eszterházy"

Írta: VASVÁRY ÖDÖN

Amerikai
Magyar
Világ
1972
Aug. 20.

(V. ö. cikk.)
V. 3.

"Megjelent hát a nevezetes férfiú, zömök, piros-pozsgás, hirtelenszöke, alig 25 éves fiatalember, minden inkább, csak nem költő és legkevesbé Petőfi." Dicsékedésekkel teli beszéde is a teljesen műveletlen embert árulta el. "En azt hiszem" — írja Rónay —, "hogy megszökött kocsis vagy tojtár, aki urát meglopta, vagy talán éppen nehéz vasból szabadult lóköttő."

Később egy magyar birtokos ember megírta Rónaynak a saját tapasztalatát Sarlayval. Ennél már, mint osztrák börtönből szabadult szabadsághős, Eszterházy néven mutatta be magát. (Ez az adat erősen alátámasztja azt a véleményt, hogy az ál-Eszterházy csakugyan Sarlay Pál volt. V. Ö.) Ez a birtokos megsajnálta a toprongyos embert, rejtegette, ellátta hónapokig. A "szabadsághős" annyira behizelegte magát a családnál, hogy végre egyszerűen megkérte a házikisasszony kezét. Angliában hatalmas örökség vár reá, s ezért Londonba kell utaznia. Hittek neki, sőt: még az utazáshoz szükséges pénzt, tízezer forintot is előteremtették, amiből valóban Londonba utazott. Később az Amerikából visszatért Perczel Móric, volt honvédtábornok segítette, aki alatt állítólag a szabadságharcban szolgált, de ott is gyanút fogtak és kiadták az útját.

Az eddigi kutatás Sarlay Pál esetében ennél a pontnál megáll. A legutóbbi napokig semmi többet nem tudtam róla. Váratlanul azonban sikerült rábukkannom egy igen fontos adatra: Sarlay Pál Amerikába került és itt alaposan bebolyongta az óriási területet, eljutott egészen Californiáig, sőt Mexikóba is átment. Ennek a bolyongásnak írott emlékei maradtak: Sarlay az égyik magyarországi lapnak pár év alatt nem kevesebb, mint 18 cikket írt. A cikkek Californiában és Mexikóban íródtak és az 1867—70-es években jelentek meg.

Ezekhez a lapszámokhoz itt természetesen nem lehet hozzájutni, de Magyarországon kétségkívül megvannak. Tanulmányozásuk esetleg értékes adatokkal szolgálhat.

Sarlay tehát átkerült Amerikába, miután Magyarországon már "Petőfi Sándor" és "Eszterházy gróf" volt. Mexikóból előbb írt, mint Californiából. Levele 1867-ben kelt, tehát a szerencsétlen sorsu Habsburg főherceg, Maximilián kivégzésének évében. Lehetséges, hogy azokkal a magyarokkal került oda, akik az Egyesült Alla-

mokból mentek át és ott természetesen nem a Habsburg főherceg, hanem a mexikói forradalmár Juarez katonái lettek, mint például Csala-Zákány István, a szegedi származású volt honvéd és garibaldista tiszt, aki Mexikóban tábornokká lett Juarez hadseregében, vagy Szanger Móric, a tábornoki rangú katonaoorvos.

A kóbor természetű Sarlaynak nem lehetett nagy dolog átmenni Canadába, ahol komoly telepítési munkához fogott. Különösen a canadai vasutársaságok segítettek ebben, akiknek szükségük volt bevándorlókra, hogy vonalaik mentél valamennyire benépesítsék.

Acs Tivadar, az Amerikát járt jeles történetkutató egyik cikkében azt az állítást kockáztatja meg, hogy a telepítő Eszterházyt Károlynak hívták. Állítását azonban nem bizonyítja. A telepítő a Károly nevet sohasem használta, állandóan mint Paul O. Esterházy szerepelt, aki a grófi címet is állandóan odabiggyesztette a neve mellé. Az "O" egyesek szerint Oszkárt jelent.

Az amerikai "Esterházyra" felfigyeltek Európában is azoknak a cikkeknek nyomán, amelyekben a New York Herald a telepítőt ál-Esterházynek és csalónak jellemezte. A bécsi "Fremdenblatt" ezeknek a cikkeknek alapján írt róla, mint ál-Esterházyról cikket 1885. július 27-i számában.

Emberünk Esterházy mivoltát munkájának legalaposabb kutatója Andrew A. Marchbin minden további nélkül elfogadta és mint "influential Hungarian nobleman"-ról beszél róla, aki "descendant of one of the oldest Hungarian families."

Ügylátszik, azok, akik ezzel a kérdéssel foglalkoztak, sohasem vették maguknak a fáradságot, hogy átnézzék az Esterházy és grófi családok geneológiáját, amelyben a családok minden tagjának benne kell lennie. A leghitelesebb ilyen forrás, a gothai Almanach, felsorolja a két mágnás-család minden tagját, azokat is, akiknek valami közük volt, házasság vagy kivándorlás révén, Amerikával. Pál és Károly van közöttük egy pár, ezeknek adatait természetesen az almanach közli —, de egyetlen egy sincs még a Pálok és Károlyok között sem, akinek legfontosabb életadatai, születés, házasság, rang, halál, stb., azt sejtetnék, hogy a mi emberünkről lenne szó. Egyik sem illik bele pontosan azokba az esztendőbe, amelyek alatt az állítólagos Esterházy működött. "Oszkár" nevű pedig végképpen nincsen.

Canadába először egy szokatlan ajánlattal állított be. Akkoriban a diplomáciai viszony Canada és Oroszország között erősen feszült volt, úgy hogy joggal lehetett háboru kitörésétől tartani. Esterházy a canadai honvédelmi miniszternek azt az ajánlatot tette, hogy az Egyesült Államokból, kis csoportokban, feltűnés nélkül, magyarokat fog átvinni Canadába, hogy belőlük egy magyar légiót szervezzen, amit majd fel lehet

használni az oroszokkal szemben. A miniszternek nagyon tetszett az ötlet, de mivel a diplomáciai ellentétek elsimultak, a dologból semmi sem lett (Marchbin adata.)

A telepítési munka, több-kevesebb sikerrel elég sokáig folyt, mert az állítólagos Esterházy még 1902-ben is két terjedelmes füzetet adott ki az "Assiniboia" területen folyó ilyen munkáról (ez volt a mai Saskatchewan régi neve), az egyiket angol, a másikat magyar nyelven. Az angol füzet 67, a magyar 84 oldalas. A füzeteket a canadai kormány ottawai nyomdájában állították elő.

Közben egy másik érdekes dolog is történt, amiből talán szintén sikerül bizonyos következtetéseket levonni. A hajdani ál-Petőfiről fel lehet tételni, hogy amint mindig jobban beleélte magát a Petőfi szerepbe, lassankint maga is hinni kezdte, hogy ő csakugyan az igazi Petőfi Sándor. Ez a lélektani jelenség nem ritka azok között, akik másokat próbálnak megszemélyesíteni. Kiváló színészek életében nem egyszer előfordul, hogy annyira beleélik magukat valamelyik szerepükbe, hogy szinte azonosítják magukat hősükkel. A mi "Esterházyink" is bizonyos nosztalgiával gondolhatott régebbi szerepére. Annak idején bizonyára élvezte "Petőfi Sándori" mivoltát és így jutott arra a gondolatra, hogy tartozik valamivel a nagy költő, vagyis önmaga emlékének: ő adta ki **Loew N. Vilmos** New York-i ügyvédnek és jeles műfordítónak egyik kötetét, amelyben csak Petőfi versek angol fordításai vannak.

Canadában ma igen sok magyar él. A Saskatchewan tartományban élő magyarokat természetesen ma is nagyon érdekli Esterházy személye. A fenti sorokat egy odaváló egyetemi tanár, dr. M. Kovács hozzám intézett leveleire irtam.

